

Nd.

16. Frumvarp til laga

[16. mál]

um breyting á lögum um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti, nr. 56/1978.

Flm.: Jóhanna Sigurðardóttir, Magnús, H. Magnússon, Árni Gunnarsson, Karvel Pálmason, Sighvatur Björgvinsson.

1. gr.

Á eftir 8. gr. laganna komi ný grein sem orðist svo:

Gjaldskrár og verðtaxtar, sem settir eru einhliða af einstökum stéttum, þjónustuaðilum, fyrirtækjum eða öðrum einkaaðilum, skulu vera undir sérstöku eftirliti.

Sérstakir starfsmenn Verðlagsstofnunar skulu sérhæfa sig í uppbyggingu slíkra gjaldskráa og verðtaxta og hafa reglulegt eftirlit með þeim.

Með þeim er skylt að senda rökstudda greinargerð, þar sem á fullnægjandi hátt er gerð grein fyrir einstökum kostnaðarliðum. Enn fremur þarf að tilgreina sérstaklega þóknunar- eða álagningarhluta hverrar einstakrar verðlagningar.

Allar gjaldskrár og verðtaxtar þurfa að hljóta samþykki verðlagsráðs að fenginni um- sögn Verðlagsstofnunar.

Óheimilt er að gefa út lágmarkstaxta eða ákveða lágmarksverð.

Gjaldskrár og verðtaxtar skulu hverju sinni auglýst á þann hátt að aðgengilegt sé almenningi.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Í lögum um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti er hvergi að finna bein ákvæði er snerta meðferð Verðlagsstofnunar á gjaldskrá og verðtöxtum sem settir eru einhliða. Tilgangur þessa lagafrumvarps er að tryggja nauðsynlegt verðlagseftirlit á þeim sviðum þar sem eftirlit hefur verið lítið eða óvirkt hingað til.

Líta verður svo á að samkvæmt 2. og 4. gr. laganna geti Verðlagsstofnun haft eftirlit með einhliða settum gjaldskrá og verðtöxtum. Ætla verður einnig að það sé á þess valdi að ákveða að allar gjaldskrár og verðtaxtar þurfi að hljóta staðfestingu verðlagsráðs, þó hvergi séu bein ákvæði um það í lögnum.

Reynslan er þó sú, að mjög er misjafnt hvað gjaldskrár og verðtaxtar, sem sett eru af ýmsum þjónustuaðilum öðrum en hinu opinbera, eru undir virku eftirliti hjá Verðlagsstofnun, og því er það mat flutningsmanna að bein ákvæði um það í lögum séu óhjákvæmileg.

Þannig má t. d. benda á að hækkar á útseldri vinnu, svo sem byggingarmeistara, rafverktaka og málm- og skipasmiða, þurfa að hljóta samþykki verðlagsráðs.

Þjónustuaðilar eins og hárgreiðslu- og hárskerameistarar þurfa einnig að sækja um hækkar á sínum gjaldskrá og fá þær samþykktar af verðlagsráði áður en hægt er að gefa þær út. Sama gildir um fyrirtæki í einkaeign sem selja þjónustu sína, eins og efnalagar og þvottahús. Einnig má benda á að gjaldskrá leigubifreiðarstjóra er háð ákvörðun verðlagsráðs.

Hér eru taldir upp nokkrir aðilar sem selja þjónustu sem mikið er notið af öllum almenningi. Eðlilegt er að gjaldskrár þeirra séu undir virku verðlagseftirliti þannig að fylgst sé með að eðlileg verðlagning sé á þessari þjónustu.

Hins vegar eru svo aðrir þjónustuaðilar sem eru undir litlu sem engu eftirliti hjá Verðlagsstofnun.

Má þar nefna lögfræðinga, endurskoðendur, arkitekta, verkfræðinga og tannlækna. Erfitt er að sjá hvað réttlætir það, að gjaldskrár og verðtaxtar þessara aðila séu ekki undir svipuðu eftirliti og þurfi að hljóta samþykki verðlagsráðs.

Megintilgangurinn með starfsemi Verðlagsstofnunar hlýtur að vera að vernda hag neytenda og tryggja þeim sanngjarnt og eðlilegt verð fyrir vöru og þjónustu.

Til að ná því markmiði getur þurft að velja mismunandi leiðir, eins og raunar kemur fram í lögum um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti, enda ekki algilt að sama fyrirkomulag henti í öllum tilfellum til að tryggja sem hagstæðasta verðlagningu á vörum og þjónustu.

Það er þó skoðun flutningsmanna, að sá skortur, sem er á eftirliti með gjaldskrám og verðtöxtum þeirra aðila sem hér hafa verið tilgreindir, tryggi lítt þann grundvallarþátt í starfsemi Verðlagsstofnunar sem er að vernda hag neytenda.

Segja má að þeir aðilar, sem þessa þjónustu veita, fái yfirleitt óhindrað að ráðskast með hvaða verð þeir setja upp fyrir sína þjónustu. Neytendavernd er þar engin eða a. m. k. mjög takmörkuð.

Stundum er líka gefin út gjaldskrá, svo sem hjá tannlæknum, sem notuð er sem nokkurs konar viðmiðunargjaldskrá og er í raun lágmarksgjaldskrá. Gefur auga leið að það fyrirkomulag verndar lítt hag neytenda um sanngjarna og eðlilega verðlagningu fyrir þessa þjónustu.

Nauðsynlegt er að líta á þetta fyrirkomulag út frá ákveðinni staðreynd, þegar til þess er litið að um einhliða ákvörðun um gjaldskrá er að ræða, án íhlutunar eða eftirlits opinberra aðila um eðlilega verðmyndun.

Í 1. gr. laga um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti kemur fram sem eitt af markmiðum laganna að stuðla að sanngjarnri skiptingu þjódartekna.

Þó um það megi deila, hvernig til hafi tekist um framkvæmd á skiptingu þjódartekna sem í geti falist ákveðið þjódfélagslegt réttlæti, þá má segja að varðandi veigamikinn þátt þess gildi ákveðnar leikreglur sem flestir verði að hlíta.

Bæði vinnukaupendur og vinnuþiggjendur þurfa að hlíta ákveðnum leikreglum. Þeir þurfa að komast að samkomulagi um verð fyrir vinnuframlag sem báðir aðilar sætta sig við. Hvorugur aðili hefur einhliða ákvörðunarvald í þessu efni.

Auðvitað eiga sömu leikreglur að gilda um þjónustuaðila sem selja vinnu sína samkvæmt gjaldskrá.

Það fyrirkomulag er vægast sagt óþolandi, að nokkrir aðilar fái að ráðskast með það sjálfir hvaða verð þeir setja upp fyrir sína þjónustu. M. ö. o. eru þeir undanþegnir leikreglunum. Ákvörðunin er einhliða á þeirra valdi, hvaða verð þeir setja upp fyrir sitt vinnuframlag.

Tilgreint skal hér dæmi. Ekki er óeðlilegt að taka það úr þjónustugrein sem almenningur þarf hvað mest að leita til af þeim aðilum sem eru undir litlu sem engu eftirliti og áður var að vikið.

Eins og allir vita er þjónusta tannlækna almennt mjög dýr.

Í samningi milli Tannlæknafélags Íslands og Tryggingastofnunar ríkisins, sem gerður var 1975, kemur fram að 50% af gjaldskrárfjárhæðum svari til rekstrarkostnaðar tannlækna. Ekki skal hér lagt mat á það, hvort um sé að ræða eðlilegt hlutfall eða ekki.

Hitt er þó ljóst, að verulegur hluti af verði gjaldskrárinnar er laun tannlækna, enda renna tölur, sem fram komu á Alþingi 1980 um laun skólatannlækna, stóðum undir það.

Gjaldskrár, sem nefndar hafa verið, eru settar án þess að þurfa að hljóta samþykki þeirra sem þjónustuna kaupa — þ. e. ríkisvaldsins í umboði neytenda. Án alls opinbers eftirlits um hvað talist getur sanngjarnt og eðlilegt skammta þessir aðilar sér sinn skerf af þjódarkökunni.

Í slíku fyrirkomulagi getur varla falist sanngjörn skipting þjóðartekna, eins og fram kemur sem markmið þeirra laga sem sett voru 1978.

Það er vægast sagt óeðlilegt, að án nokkurs eftirlits hafi nokkrir aðilar í þjóðfélaginu þá sérstöðu að geta skammtað sér laun og tekjur fyrir sína þjónustu, sem oft hefur í för með sér mikinn kostnað fyrir allan almenning.

Óhætt er einnig að fullyrða að verðlagning er oft á tíðum óeðlilega há og getur varla verið í samræmi við þann tilkostnað, sem af þjónustunni leiðir, eða í samræmi við hugmyndir þorra þjóðfélagsþegnanna um eðlilega tekjuskiptingu í þjóðfélaginu.

Meðan við búum við slíkt fyrirkomulag er skylda stjórnvalda að grípa inn í með ákveðnu, virku og skipulegu eftirliti til að tryggja eðlilega verðmyndun fyrir þá þjónustu sem veitt er samkvæmt gjaldskrá og verðtöxtum.

Um 1. gr.

Greinin mælir fyrir um að allar gjaldskrár og verðtaxtar, sem sett eru einhliða af hinum ýmsu einkaaðilum, svo sem einstökum stéttum, þjónustuaðilum og fyrirtækjum, skuli vera undir sérstöku eftirliti.

Lagt er til að sérstakir starfsmenn Verðlagsstofnunar skuli sérhæfa sig í uppbyggingu á gjaldskrá og verðtöxtum þessara aðila. Uppbygging þeirra er mjög mismunandi eftir eðli starfseminnar. Því er nauðsynlegt að um þær fjalli starfsmenn sem kynni sér sérstaklega þann þátt, sem snýr að uppbyggingu þeirra, og þann grunn, sem þær eru reistar á, til að hægt sé á raunhæfan hátt að meta réttmæti þeirra svo eftirlit verði sem árangursríkast.

Einnig er lagt til að með gjaldskrá og verðtöxtum verði skylt að senda inn rökstudda greinargerð. Til að auðvelda allt eftirlit er það fyrirkomulag nauðsynlegt, þannig að hægt sé að gera sér grein fyrir vægi einstakra kostnaðarþátta í gjaldskránni, svo sem álagningarhluta hverra einstakra verðþátta í heildarverðmynduninni.

Til að hægt sé að meta hvað réttlætir hækkanir gjaldskráa og verðtaxta er rökstudd greinargerð um hvern þátt fyrir sig í verðmynduninni mjög nauðsynleg, enda mjög afgerandi þáttur í þeirri breytingu sem hér er lögð til.

Það fyrirkomulag, sem gilt hefur í sumum tilfellum, að gefnir séu út lágmarkstaxtar, er vægast sagt mjög óeðlilegt og lítt í samræmi við tilgang laganna frá 1978 um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti.

Gjaldskrár eru oftast settar af heildarsamtökum í viðkomandi starfsgrein. Lágmarkstaxtar banna þeim, sem þjónustuna veita, að undirbjóða þá taxa, en hærri verðlagning en taxtinn segir til um er heimil.

M. ö. o. sætti þeir aðilar sig ekki við þá verðlagningu, sem stéttarfélag þeirra ákveður, er einfalt að hækka taxtann, taka meira til sín en hann segir til um. Sá, sem nota þarf þjónustuna, stendur uppi varnarlau og á ekki annars úrkosta en greiða það sem upp er sett hverju sinni.

Því er hér lagt til að ekki sé heimilt að gefa út lágmarkstaxta eða ákveða lágmarksverð. Líta yrði því á útgefna taxa sem hámarkstaxta. Þetta fyrirkomulag tryggir mun betur að neytandinn viti hverju sinni hvers hann má vænta í kostnaði þegar hann sækir sér þjónustu sem greiðsla er krafín fyrir samkvæmt einhliða settum gjaldskrá og verðtöxtum.

Í greininni eru einnig tekin af öll tvímæli um það, að allar gjaldskrár og verðtaxtar þurfi samþykki verðlagsráðs. Samkvæmt því eru allar gjaldskrár og verðtaxtar háð ákvörðun verðlagsráðs — og ekki hægt að gefa þær út fyrr en samþykki verðlagsráðs liggur fyrir.

Síðasta mgr. greinarinnar kveður á um að gjaldskrárnar skuli hverju sinni auglýstar á þann hátt að aðgengilegar séu almenningi. Er nauðsynlegt að lögbinda þá skyldu til að almenningur hafi hverju sinni glöggar upplýsingar um leyfilegt verð fyrir þá þjónustu sem veitt er samkvæmt gjaldskrá og verðtöxtum.